

ORHUN ABİDELERİNDE 3. KİŞİ İYELİK EKİNDEN SONRA YÜKLEME HÂLİ EKİ KULLANILDI MI ?

Caner KERİMOĞLU*

ÖZET

Türk dili literatüründe tartışılabilen konulardan birisi, 3. kişi iyelik ekinin yapısı ve bu eki alan kelimelerin yükleme hâlindeki kullanımıdır. Tarihi metinlerde yükleme hâli için birden fazla şeklin kullanılması konunun açıklanmasını güçleştiren unsurlardan biridir. Biz, bu çalışmamızda ilk olarak, tarihi metinlerde 3. kişi iyelik eki alan kelimelerin yükleme hâlindeki kullanımları konusunda ortaya atılan görüşleri iki gruba ayırdık: 1. İyelik eki (+sI / +I) + Yükleme hâli eki (+n) 2. İyelik eki [+(s) I (n)] + Eksiz yükleme hâli (0). Orhun Abidelerinden aldığımız örnekleri bu görüşlere göre inceledik. Daha sonra Abidelerde 3. kişi iyelik ekini alan nesne durumundaki kelimelerin hangi şekillerde karşımıza çıktığını ölür-“öldür-” fiilini esas alarak tespit etmeye çalıştık. Bu fiille kullanılan ve 3. kişi iyelik eki alan nesnelerin tümünün n sesi ile bittiğini belirledik. Son bölümde ise bu durumu, 3. kişi iyelik ekini +(s)I(n) kabul ederek, teorik bir yaklaşımla açıkladık .

Anahtar Kelimeler:Eski Türkçe, Orhun Abideleri, İyelik Eki

WERE THE ACCUSATIVE CASE SUFFIX USED AFTER THE THIRD PERSON POSSESSIVE SUFFIX IN THE ORKHON INSCRIPTIONS?

ABSTRACT

One of the disputatious subjects about Turkish language is the structure of the third person possessive suffix and the usage of the words which take that suffix in the accusative case. In the historical texts, using of the different forms for the accusative case is one of the facts that make the problem difficult to solve. In this article, we firstly separated the approaches about the usage of the words with the third person possessive suffix in the accusative case into two groups: 1. Possessive suffix (+sI / +I) + Accusative case suffix (+n) 2. Possessive suffix [+(s) I (n)] + Accusative case (0). Secondly, we tried to establish the forms of the words with the third person possessive suffix in the accusative case in the Orkhon Inscriptions, by considering the verb *ölür*-“to kill”. We determined that all objects, which were used with the verb *ölür*-and which take the third person possessive suffix, end with the sound “n”. Finally, we explained the subject theoretically by accepting the third person possessive suffix as +(s) I (n).

Key words: Old Turkic, Orkhon Inscriptions, Possessive Suffix

* Öğr. Gör. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, Buca Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü, canerkerimoglu@yahoo.com

Türk dili araştırmacılarının dikkatini çeken noktalardan birisi tarihî metinlerde yükleme hâlinin kullanımımıdır. Bilindiği gibi yükleme hâli için tarihî metinlerde, özellikle Eski Türkçeye ait metinlerde, birden fazla şekil kullanılmıştır. Tek bir hâl için birden fazla şeklin kullanılması bugün dilcilerin açıklamakta zorluk çektiği bazı sorunları da beraberinde getirmiştir. Bu sorunlardan birisi ve belki de dilciler arasında en çok tartışılanı 3. kişi iyelik ekini alan bir ismin yükleme hâliyle kullanımımıdır.

Biz bu çalışmamızda Orhun Abidelerinde 3. kişi iyelik ekini alan isimlerin yükleme hâli eki alıp almadığı üzerinde duracağız. Ancak daha önce bu konuyla ilgili olarak üzerinde tartışılan görüşlere değineceğiz.

3. kişi iyelik ekini alan isimlerin yükleme hâlindeki kullanımını konusunda birçok dilci görüş bildirmiştir. Bu görüşlerde iki nokta göze çarpmaktadır. Bunlardan ilki 3. kişi iyelik ekinin yapısı, ikincisi ise yükleme hâlinin iyelikli isimlerde farklı bir ekle karşımıza çıkmasıdır. Özellikle 3. kişi iyelik ekinin yapısı tartışmaların odak noktasını oluşturmaktadır.

Bu konuyla ilgili görüşleri iki temel grupta topladık:

1. İyelik Eki (+sI, +I) + Yüklem Hâli Eki (+n)

Bilindiği gibi Eski Türkçede yüklem hâli çekimi üç farklı şekilde yapıyordu. +(I)G yalın hâldeki isimlerle, +n iyelik eki almış isimlerle, +nI eki de zamirlerle kullanılıyordu. Bunlardan +(I)G eki ünsüzünü kaybederek Batı Türkçesine geçmiş ve yardımcı ünlü durumundaki ses Batı Türkçesinin yüklem hâli eki olmuştur. Zamirlerle kullanılan +nI eki ise Kuzey ve Doğu Türkçelerinin yüklem hâli eki olarak yaygınlaşmıştır.

İyelik (+sI, +I) + Yüklem (+n) kuruluşunu temel alan görüş Türk dili literatüründe gelenek hâline gelmiştir. Bu görüşü savunan araştırmacılar iyelik ekini +sI, +I kabul ederken Eski Türkçede iyelik ekli isimlerle kullanılan +n ünsüzünü de yüklem hâli eki sayarlar. (Gabain, 2000 : 71; Arat, 1992 : 127; Ergin, 1993 : 220-221; Grönbech, 1995 : 124)

Bu açıklamalara göre Orhun Abidelerinden aldığımız şu örnekleri inceleyelim¹:

Türk begler Türk atın ıtı.(KT, D 7) “Türk beyleri Türk adını bıraktı.”

Ebin barkın bozdum.(BK, D 34) “Evini barkını bozdum”

¹ Örnekler için M. Ergin'in eserini kullandık. (M. Ergin, 1999). Bazı açıklamalar için ise T. Tekin'in çalışmasından yararlandık. (T. Tekin, 2006)

Türk at + ı (3. kişi iyelik) + n (yükleme hâli eki)

Eb + i (3. kişi iyelik eki) + n (yükleme hâli eki) ; bark + ı (3. kişi iyelik eki) + n (yükleme hâli eki).

Bu görüşün daha sonra eleştirilecek noktalarından birisi 3. kişi iyelik ekini alan isimlerin yükleme eksiz bağlanmasını mümkün görmemesidir. M. Ergin bunu şu şekilde açıklar: "... eskiden Eski Anadolu Türkçesinde ve Osmanlıcada iyelik şekillerinin akkuzatifi de eksiz olabilirdi: gözüm (açdum), yüzün (gördüm) misallerinde olduğu gibi. Yalnız 3. şahıs iyelik şekillerinin akkuzatifi eskiden de eksiz yapılmazdı." (Ergin, 1993 : 221)

Bu açıklamadan da anlaşılacağı üzere, bu görüşü savunan araştırmacılara göre iyelik ekinden sonra görülen "n", yükleme hâli eki olduğundan 3. kişi iyelik eki alan nesne durumundaki her isim yükleme ancak yükleme hâli ekini alarak bağlanabilir. Fakat bazı dilciler bu açıklamayı yeterli bulmaz ve farklı bir görüşü savunurlar.

2. İyelik Eki [(s)I(n)] + Eksiz Yükleme (0)

İkinci gruba dahil ettiğimiz araştırmacılar ise 3. kişi iyelik ekinin yapısını farklı bir şekilde düşünürler. Buna göre ilk gruptaki dilcilerin yükleme hâli eki kabul ettiği "n" ünsüzü ekin bünyesine dahil edilir. Ek +(s)I(n) şeklinde gösterilir ve bu eki alan ismin yükleme eksiz (0) bağlandığı kabul edilir. (T. Tekin, 1983 : 10-17; T. Tekin, 2000 : 109-112; Tuna, 1986 : 21-23; Ş. Tekin, 1992 : 90; Gülsevin, 1990 : 187-190; Gülsevin, 1997 : 12-15; Buran, 1996 : 102; Alyılmaz, 1999 : 403-415)

Buna göre 1. ve 2. kişi iyelik ekini alan nesne durumundaki bir isim yükleme nasıl eksiz bağlanabiliyorsa 3. kişi iyelik ekini alan bir isim de yükleme eksiz bağlanabilmelidir. G. Gülsevin bunu Eski Anadolu Türkçesinden verdiği şu örneklerle açıklar:

1. Kişi ad+um+ı okı- = (eteg+üm+0 dut-)

2. Kişi akl+uñ+ı der- = (eteg+ün+0 dut-)

3. Kişi yol+ın+ı aç- = (eteg+in+0 dut-)

Yukarıdaki örneklerde de görülebileceği gibi, 1. kişi +um, 2. kişi +uñ eki gibi, 3. kişide de +ın eki vardır; ve tıpkı +um, +uñ eklerinden sonra nasıl kullanılmamış bir belirtme hâli fonksiyonu bulunuyorsa, 3. kişi +ın eki üzerinde de kullanılmamış bir belirtme hâli vardır. İşte bu ek, "+0 belirtme hâli" ekidir." (Gülsevin, 1997 : 15)

+(s)I(n) gösterimini savunan araştırmacılara göre ekin bünyesindeki s sesi, ekin ünlü ile biten isimlerle kullanıldığı durumlarda kendisini gösterir (kapı+sı). Bazı araştırmacılar tarafından "yardımcı ünsüz", "zamir n'si", "pronominal zamir" gibi terimlerle ifade edilen ve 3. kişi iyelik ekinden sonra bir hâl

ekinın gelmesi durumunda ortaya çıkan n sesi, +(s)I(n) gösterimini benimseyen dilcilere göre ekinin asıl şeklinin bir kalıntısıdır (kapı+sın+da, kapı+sın+a).

Orhun Abidelerinden aldığımız ve birinci görüşteki açıklamalara göre incelediğimiz örnekleri şimdi de bu açıklamalara göre inceleyelim:

Türk at + ın (3.kişi iyelik eki) + 0 (eksiz yükleme hâli) ıtı.

Eb + in (3. k i.e.) + 0 (e. y. h.) bark + ın (3. k. i. e.) + 0 (e.y.h.) bozdum.

3. kişi iyelik ekiyle yükleme hâli ekinin birlikte kullanılması konusundaki görüşleri bu şekilde özetledikten sonra başlıkta sorduğumuz soruya geri dönüyoruz: Orhun abidelerinde 3. kişi iyelik ekini alan nesne durumundaki bir isim yükleme bir çekim unsuruyla mı, yoksa çekim görevi olan herhangi bir unsur olmadan mı bağlanıyordu?

Bu sorunun cevabı yukarıda da açıklamaya çalıştığımız gibi iyelik ekinin yapısıyla yakından ilgilidir. 3. kişi iyelik eki +I / +sI şeklinde mi yoksa +(s)I(n) şeklinde mi gösterilmelidir?

Konuyu Altay dilleri ile karşılaştırmalı olarak inceleyen araştırmacılar +(s)I(n) gösteriminin daha doğru olduğunu savunurlar. G. Gülsevin'in Eski Anadolu Türkçesine ait metinlerden aldığı örnekler bu görüşün doğruluğunu güçlendirir niteliktedir. Çünkü örneklerde ekin son sesinin n olduğu açıkça görülmektedir. Bu örneklerden birkaçını alıyoruz:

“*aliyi resülün pehlivan+ın kıldı (Behc. 2:42-B 10); ramazân ayı oruc+ın dükeli kavma farz oldu evet dutmadılar (Mif.Cen. 71b6); baña sensüz cihân mülk+ın gerekmez (Yuz.Şems. 46,2)*”. (Gülsevin, 1997 : 14)

Orhun Abidelerinde bu görüşü destekleyen şu örneği tespit ettik:

Tabgaç bodunka beglik urı oğlın kul boldı, işilik kız oğlın künğ boldı. (KT D 7) “Çin milletine beylik erkek evladı kul oldu, hanımlık kız evladı carıye oldu”

Olma bildirdikleri için nesne alamayan *kul bol*-“kul ol-” ve *künğ bol*-“cariye ol-” birleşik fiillerinin yüklem olduğu bu cümlelerde yükleme hâli ekinin varlığından söz edilemeyeceği açıktır. Zaten iyelik ekini alan unsur cümlede nesne değil, fâildir : *urı oğ(u)l+ın* “(onun)erkek evladı”, *kız oğ(u)l+ın* “(onun) kız evladı”

Bu örnekler 3. kişi iyelik ekini +(s)I(n) olarak gösteren dilcilerin görüşünü güçlendirmektedir. Fakat bu durumda da başka bir soru cevap beklemektedir: Abidelerde 1. ve 2. kişi iyelik eklerini alan isimlerden sonra sıklıkla kullanılan +n yükleme hâli eki 3. kişi iyelik ekinden sonra hiç kullanılmadı mı ?

3. kişi iyelik ekini +(s)I(n) olarak kabul edenlerin karşı görüşteki araştırmacıları eleştirirken üzerinde durdukları konulardan birisi bu eki alan isimlerin yükleme eksiz bağlanabilmeleridir. Çünkü eki +sI / +I olarak kabul eden araştırmacılar 'n'yi yükleme hâli eki olarak değerlendiriyorlardı ve bu nedenle de, 1. ve 2. kişi iyelik ekini alan isimlerin tersine, 3. kişi iyelik ekini alan isimlerin yükleme eksiz bağlanabilmesini mümkün görmüyorlardı. Eki +(s)I(n) olarak gösterdiğimizde de bu eki alan bütün isimlerin yükleme eksiz bağlanmış olduğunu kabul etmemiz gerekir ki bu da üzerinde durulması gereken bir durumdur.

İyelikli şekillerden sonra yükleme hâli eki olarak kullanılan +n için şu örnekleri veriyoruz:

1. Kişi İyelik Ekinden [(I)m] Sonra

Sabım+ın tüketi eşitgil. (KT G 1) “Sözümü tamamiyle işit.”

Meniḡ sabım+ın sımadı. (KT G 11) “Benim sözümü kırmadı.”

Könḡülteki sabım+ın urturtum. (KT G 12) “Gönüldeki sözümü vurdurdum.”

... il birigme tenḡri Türk bodun atı küsi yok bolmazun tiyin özüm+ün ol tenḡri kağan olurtdı erinç. (BK D 21) “...il veren Tanrı Türk milletinin adı sanı yok olmasın diye, kendimi o Tanrı kağan oturttu tabii.”

kağanım ben özüm Bilge Tonyukuk ötüntük ötünçüm+ün eşidü birti. (T 1. Taş G 8) “Kağanım benim kendimin Bilge Tonyukukun arz ettiği maruzatımı işiti verdi”

2. Kişi İyelik Ekinden [(I)s] Sonra

Türk bodun tirip il tutsıḡınḡ+ın bunda urtum. (KT G 10) “Türk milletini toplayıp il tutacağını burda vurdum”

Yaḡılıp ölsikiḡ+ın yime bunda urtum. (KT G 10) “Yanılıp öleceğini yine burda vurdum”

Türk bodun, ilinḡ+ın törünḡ+ın kim artatı udaçı erti (KT D 22) “Türk milleti, ilini töreni kim bozabilecekti”

Beglik urı oğlınġ+ın ħul ħıldıġ. (KT D 20) “Beylik erkek evladını kul ħıldın”

Ķan birtim, ħanıġ+ın ħodup içikdiġ. (T 1. Taş B 3) “Han verdim, hanını bırakıp teslim oldun.”

Örneklere de görüldüğü üzere +(I)n eki 1. ve 2. kişi iyelik ekini almış isimlerden sonra yükleme hâli eki olarak sıkça kullanılmıştır. Fakat 3. kişi iyelik ekini +(s)I(n) olarak kabul ettiğimizde bu ekin 3. kişi iyelik ekinden sonra hiç kullanılmadığını da kabul etmiş oluyoruz:

Ekli Şekiller

Sab+ım+ın al-

Sab+ınġ+ın al-

Sab+ın+0 al-

Eksiz Şekiller

Sab+ım+0 al-

Sab+ınġ+0 al-

Sab+ın+0 al-

3. kişi iyelik ekini alan bir ismin yükleme sadece eksiz bağlanabilmesi de açıklamaya ihtiyaç duymaktadır. Ayrıca abidelerde tespit ettiğimiz bazı örnekler, +(s)I(n) ekini alan nesnelere yükleme sadece eksiz bağlanabildikleri görüşünü tartışmalı kılmaktadır.

Dikkatimizi çeken ifadelerden ilki şu olmuştur:

İnisi eçisin bilmez erti. (BK D 18) “Küçük kardeş büyük kardeşini bilmezdi”

Cümlelerin öznesi olan “ini” kelimesi 3. kişi iyelik ekini almıştır (ini+si). Geçişli bir fiil olan ve cümlemizde yüklem olarak kullanılan “bil-“ fiilinin nesnesi görevindeki “eçi” kelimesi de aynı eki almıştır (eçi+si). Fakat nesne görevindeki “eçi” kelimesinin sonunda n sesi vardır. Art arda gelen bu iki kelime de 3. kişi iyelik ekinin varlığına rağmen n’li şeklin nesne durumundaki isimde karşımıza çıkması dikkat çekicidir.

Bu cümleden hemen sonra gelen şu cümlede de benzer bir durumla karşılaşmaktayız:

Oğlı ħanıġın bilmez erti. (BK D 18) “Oğlu babasını bilmezdi.”

Cümlede özne olan “oğul” kelimesi de nesne olan “ħanıġ” kelimesi de 3. kişi iyelik eki almıştır (oğul+ı, ħanıġ+ı). Fakat n’li şekil yine nesne durumundadır.

Art arda gelen ve kuruluş bakımından birbirinin paraleli olan şu iki cümle de dikkat çekicidir:

... Tabġaç atlıġ süsi bir tümen artuġı yiti binġ süġ ilki kün ölürtüm. Yadaġ süsin ikinti kün ħop ölürtüm. (BK G 1)

“...Çin süvari ordusu(ndan) on yedi bin askeri birinci gün öldürdüm. Piyade ordularını ikinci gün tamamıyla öldürdüm.”

İlk cümlelerin nesnesi olan “sü” kelimesi Eski Türkçe’de yalın durumdaki isimlerle kullanılan +G yükleme hâli ekini almıştır. İkinci cümlelerin nesnesi olan “yadağ sü” ise 3. kişi iyelik eki almıştır. Fakat yine n’li şekil karşımıza çıkmaktadır. İlk cümlede “belirli” bir nesne (sü+g) alan “ölür-” fiili ikinci cümlede de yüklemidir. İkinci cümlede nesne olan “yadağ süsin” ifadesi yüklemden uzaktır. Türkçede “belirsiz” nesnelere (özellikle iyelik ekli nesnelere) yüklem hâlinde bulunmuşunu (elim aldı, yüzün gördüm vb.) dikkate alırsak, “yadağ süsin” tamlamasının belirsiz nesne olduğunu iddia etmek zorlaşacaktır. Bize bu konuda *ölür-* “öldürmek” fiilinin abidelerdeki kullanımı da yardım etmektedir. Abidelerde 28 kez kullanıldığını tespit ettiğimiz *ölür-* fiili sadece 4 yerde nesnesiz kullanılmıştır. 1 yerde hiç nesne almamıştır:

kaçan neñg erser ölürteçi kök. (T 1. Taş D 4) “ne zaman bir şey olsa öldürecektir”

Fakat 3 yerde yazı silindiği için fiilin nesne alıp almadığı tespit edilememiştir:

... men ... ölürtüm. (BK G 3) “... ben... öldürdüm”
 Karluk bodun tir(ilip kelti ...)m ö(lürtüm) (BK D 29)
 “Karluk milleti toplanıp geldi ... öldürdüm”
 Tatabı ... ö(lü)rti. (BK G 8-9) “Tatabı ... öldürdü.”

Ölür- fiili abidelerde sadece bir kez belirsiz, yani yükleme hâli eki almayan bir nesneyle kullanılmıştır:

... Türk bodun ölüreyin uruğsıratayın tir ermiş. (KT D 10)
 “... Türk milletini öldüreyim, kökünü kurutayım der imiş.”

Bu fiille kullanılan 11 nesne +G yükleme hâli ekini, 1 nesne ise zamirlerle kullanılan +nI yükleme hâli ekini almıştır. 11 nesne ise 3. kişi iyelik ekini almıştır ve bu nesnelere hepsi de n ile sonlanmıştır:

kırkız kağan+ın ölürtümüz. (KT D 36) “Kırkız kağanını öldürdük.”

kağan+ın anta ölürtümüz. (KT D 38) “Kağanını orda öldürdük.”

Er+ın kop ölürmüş. (KT K 1) “Askerini hep öldürmüş.”

Sü+sin anda ölürtüm. (BK D 26) “Askerini orda öldürdüm.”

kağan+ın ölürtüm. (BK D 27) “Kağanını öldürdüm.”

kağan+ın yabgu+(sı)n şad+ın anda ölürtüm. (BK D 28)
“Kağanını, yabgusunu, şadını orda öldürdüm.”

...(sü)+sin kop ölürtüm. (BK D 28) “...askerini hep öldürdüm.”

Alp er+in ölüüp balbal kılı birtim. (BK G 7) “Kahraman erini öldürüp balbal kılıverdim.”

қан+ın ölürtümüz. (T 1.Taş K 4) “Hanını öldürdük.”

Yabgu+sın şad+ın anda ölürti. (T 2. Taş B 6-7)
“Yabgusunu, şadını orda öldürdüler.”

3. kişi iyelik eki alan nesne durumundaki isimlerin daha çok n’li şekillerle (*kan+ın ölü-*; *yabgu+sın ölü-* vb.) karşımıza çıkması sondaki ‘n’in 1. ve 2. kişi iyelik eklerinden sonra da kullanılan +(I)n yükleme eki olduğu görüşünü güçlendirir. Fakat ek +(s)I(n) olarak kabul edildiğinde de bu durum için bir açıklama yapmak mümkündür. Biz bu açıklamayı teorik bir yaklaşımla şu şekilde yapıyoruz:

Mantıken, 1. ve 2. kişi iyelik ekini alan isimler yükleme hem ekle hem de eksiz bağlanabiliyorsa, 3 kişi için de bu mümkün olmalıdır.

	Eksiz	Ekli
1. kişi	Sab+ım al-	Sab+ım+ın al-
2. kişi	Sab+ıng̃ al-	Sab+ıng̃+ın al-
3. kişi	Sab+ın al-	*Sab+ın+ın al-

Tabloda görüldüğü üzere 3. kişi iyelik ekli şekilde, eki +(s)I(n) kabul ettiğimizde, yükleme hâli eki de +(I)n olduğu için aynı hece art arda gelir. Bu da, bir kelimedede arka arkaya gelen ve ses bakımından birbirine benzeyen iki heceden birinin düşmesi olarak tanımlanan *hece düşmesi* (haplologie) için uygun ortamı doğurur:

*sab+ın+ın > sab+ın

Bu ses hadisesi sonucunda 3. kişi iyelik ekini alan isimlerin yükleme bağlanma şekilleri (ekli ya da eksiz) birbirine karışmış olabilir. Örnek cümlelerdeki n’li şekillerin yükleme hâli fonksiyonu da taşınması bununla açıklanabilir.

Bu ses hadisesi sonucu ortaya çıkan +(I)n eki hem iyelik hem yükleme hâli görevi üstlenmiş olabilir. Bir şeklin iki görevli kullanımına, Türkiye Türkçesinden de olsa, örnek vermek mümkündür. Geniş zamanın 1. teklik kişi olumsuz çekiminde buna benzer bir durumla karşılaşıyoruz: “*Oraya asla gelmem*”. *Gel-* fiilindeki -mA- olumsuzluk eki zaman bildiren bir unsur olmadığı için zaman ifadesini de üzerinde taşımaktadır. Bir şekil

(-mA-) hem olumsuzluk, hem de geniş zaman görevini üstlenmiştir.

Abidelerde 3. kişi iyelik eki alan nesne durumundaki isimlerin hep “n” sesi ile sonlanması bu açıklamaya kaynaklık etmektedir. Çünkü aynı eki alan fakat nesne durumunda kullanılmayan isimlerde ek karşımıza çoklukla +(s)I şeklinde çıkmaktadır. Bu da “+(s)I(n) eki sadece iyelik için değil yükleme hâli için de kullanılmış olabilir” yorumunu akla getirmektedir. 3. kişi iyelik ekinden sonra +(l)n yükleme hâli ekinin kullanıldığını gösteren örneklerin (**sab+ın+ın* gibi) Türk dilinin ulaşabildiğimiz metinlerinde karşımıza çıkmaması bu açıklamayı şüpheli kılıyor. Fakat bu, konunun düşünülmesine bir engel olmamalıdır inancındayız.

KAYNAKÇA

- Alyılmaz**, Cengiz, (1999), “Zamir N’si Eski Bir İyelik Ekinin Kalıntısı Olabilir Mi?”, *Türk Gramerinin Sorunları II*, Türk Dil Kurumu yay., Ankara, s. 403-415.
- Arat**, Reşit Rahmeti, (1992), *Atabetü’l-Hakayık*, Türk Dil Kurumu yay., Ankara.
- Buran**, Ahmet, (1996), *Anadolu Ağzlarında İsim Çekim Ekleri*, Türk Dil Kurumu yay., Ankara.
- Canpolat**, Mustafa, (1992), “Eski Anadolu Türkçesindeki Belirtme Durumu (Accusativus) Ekinin Kökeni Üzerine” , *Türkoloji Dergisi*, X. Cilt, Ankara, s. 9-13.
- Choi**, H.W., (1991), “Ana Altayca İyelik Zamiri *n”, *Türk Dilleri Araştırmaları*, Ankara, s. 191-196.
- Ercilasun**, A. B., (2000), “Türkiye Türkçesinde Yardımcı Ses”, *Hasan Eren Armağanı*, Türk Dil Kurumu yay., Ankara, s. 128-135.
- Ergin**, Muharrem, (1993), *Türk Dil Bilgisi*, Bayrak Yayınları, İstanbul.
- Ergin**, Muharrem, (1999), *Orhun Abideleri*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul.
- Gemalmaz**, Efrasiyap, (1996), “Türkçede İsim Tamlamalarının Derin Yapısı”, *Atatürk Üni. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, sayı 4, Erzurum, s. 165-172.
- Grönbech**, K., (1995), *Türkçenin Yapısı* (çev Mehmet Akalın), Türk Dil Kurumu yay., Ankara.

- Gülsevin**, Gürer, (1990), “Eski Anadolu (Türkiye) Türkçesinde 3. Kişi İyelik Ekinin Özel Kullanılışı”, *Türk Dili*, sayı 466 (Ekim), Ankara, s. 187-190
- Gülsevin**, Gürer, (1997), *Eski Anadolu Türkçesinde Ekler*, Türk Dil Kurumu yay., Ankara.
- Orkun**, H. N. , (1994), *Eski Türk Yazıtları*, Türk Dil Kurumu yay., Ankara.
- Tekin**, Şinasi, (1992), “Eski Türkçe”, *Türk Dünyası El Kitabı*, 2.C., Ankara, s. 69-120.
- Tekin**, Talât, (1983), “Üçüncü Kişi İyelik Eki Üzerine”, *Genel Dilbilim Dergisi*, 2.C., sayı 7-8, Ankara, s. 10-17.
- Tekin**, Talât, (2000), “Türkçede Kaynaştırma Sesleri”, *XII. Dilbilim Kurultay Bildirileri*, İstanbul, s. 109-112.
- Tekin**, Talât, (2006), *Orhon Yazıtları*, Türk Dil Kurumu yay., Ankara.
- Tuna**, O.N., (1986), *Türk Dilbilgisi (Fonetik, Morfoloji)*, Malatya.
- Von Gabain**, A., (2000), *Eski Türkçenin Grameri* (çev Mehmet Akalın), Türk Dil Kurumu yay., Ankara.

KISALTMALAR

B	Batı	K	Kuzey
BK	Bilge Kağan	KT	Kül Tigin
D	Doğu	T	Tonyukuk
G	Güney		